

Voorwoord

Kristiaan Versluys (emeritus professor Amerikaanse letterkunde, Universiteit Gent)

Verdwaalkaart is de 24ste dichtbundel van Staf de Wilde. Wie het oeuvre volgt van deze noeste wordsmid, deze onvermoeibare poeta faber, “van natuur een schrijvend dier”, stapt binnen in een universum dat in hoge mate persoonlijk is en individueel. Zijn hele werk – poëzie en in hogere mate nog het proza – is een verdichte autobiografie, verankerd in zeer persoonlijke en vaak pijnlijke ervaringen.

Deze focus op het eigen bestaan heeft voor- en nadelen. Door het verwerken van de eigen levensstof tot literatuur ontstaat soms een gesloten, idiosyncratische taal, een systeem van tekens en symbolen met hermetische betekenis, moeilijk of niet toegankelijk voor derden. De dichter spreekt althans in sommige gedichten een zelf gesmede geheimtaal. Met de verdwaalkaart in de hand, loopt de lezer nu en dan verloren.

Maar de concentratie op het eigen bestaan verschaft ook diepgang. De confrontatie van het ik met de wereld is door het hele oeuvre heen uitgepuurd. De eigen ervaringen, fragmentarisch belicht, worden intens geobserveerd, in gedicht na gedicht uitplozen en geëxploreerd. Samen vormen deze woord-experimenten een schets van het “onderzochte” leven, zoals Socrates dat noemde – een leven dat door volgehouden aandacht betekenis krijgt. Dit met zo’n uiterste precisie gearticuleerd bestaan is zeer nadrukkelijk het leven van de dichter zelf. Liefde, dood, ziekte, lijden, vriendschap, politiek, oorlog, literatuur, de “vertraging” in “bloed en zaad” als gevolg van de vorderende leeftijd (“Parsifaal is oud”), de balsem van de natuur: al deze hoogstpersoonlijke aangelegenheden, aangebracht vanuit een unieke, subjectieve gevoeligheid, beroeren en vormen het dichterlijke ik. En toch zijn de bekommernissen van de dichter meer dan louter autobiografische spaanders. In zijn meditatieve poëzie raakt hij thema’s aan met bovenpersoonlijke draagwijdte, thema’s die er voor iedereen toe doen. In de geest van de lezer, die met stijgende aandacht de kronkels van de dichterlijke

verbeelding volgt, verandert het individuele dan ook in het universele. Het idiosyncratische wordt exemplarisch. Het oeuvre van Staf de Wilde, genomen als geheel, en deze 24ste dichtbundel in het bijzonder, bestaat niet alleen uit een compact netwerk van persoonlijke associaties. Het is ook, in de eerste plaats, het relaas van wat het is te leven in Vlaanderen in de nadagen van wereldoorlog twee en daarna op het snijpunt van twee eeuwen.

Het is geen overdrijving om dit project van Staf de Wilde heroïsch te noemen. De nooit aflatende schrijfdrang, die zo'n vijftig jaar geleden begon en trouw beantwoordt aan het Latijnse *nulla dies sine linea*, getuigt van een authentiek auteurschap, van een roeping, die geen nood heeft aan bekendheid of roem. Het is daarenboven een auteurschap dat zich afspeelt in een wereld getekend door onzekerheden. De persona van de dichter is een kwetsbare, zoekende mens, die er alleen voor staat, ontdaan van alle ideologie en religie. "dit is geen orakelspraak," laat hij weten: "het is al pogend geschreven" ("correcties").

Het orthodox geloof van zijn jeugd wordt ervaren als kinderlijk, als een laf afwijzen van eigen verantwoordelijkheid. Godsdienst is de ultieme vervalsing. De vrijdenker heeft dan ook geen andere keuze dan onverdroten en eigenhandig, zonder vooraf bepaald doel en zeker zonder vooraf bestemde weg, on-theologisch en on-teleologisch, te zoeken naar eigen zingeving en betekenis. In het kader van die poging noemt de dichter zichzelf spottend "mytholoogje," gedoemd om uit de vluchtigheid van de eigen ervaringen en tegen de oppervlakkigheid van de massacultuur in, elke dag opnieuw zijn leven met zin te bekleden.

Dat deze worsteling tot ontreddeering leidt - persoonlijk, filosofisch, politiek - is op elke bladzijde van deze bundel te lezen. Dichter zijn is lijden aan de wereld. De poëtische gevoeligheid eist een hoge tol. Het dichterschap is, naast een roeping, ook een vloek.

En toch is Staf de Wilde niet enkel *poète maudit*, de strijdende enkeling die onder zijn roeping gebukt gaat. Op zijn heel eigen, bijna monkelende manier is hij, in de grond, een optimistisch dichter. Veel van zijn meest indringende teksten worden geanimeerd door een onderduimse opgewektheid, een ondertoon van aanvaarding en tevredenheid, die vaak de pointe van de

gedichten uitmaakt. Deze verrassende opgeruimdheid is het gevolg van het feit dat de dichter het instrument heeft gevonden om ontreding en neergang te overheersen. Dat instrument is de taal en meer bepaald het metaforisch vermogen van de taal, de mogelijkheid om via het woord verbindingen te leggen, om het ik op een harmonische, bijna extatische, manier in evenwicht te brengen met de omgeving, mens en natuur. De metafoor is in zijn gedichten veel meer dan een verfraaiend stijlmiddel. Het is een ware ziens- en zijswijze en de spil van zijn poëtica. De wereld inspireert, maar wordt ook geïnspireerd, beaamd en beademd, van spirit vervuld, door het metaforisch vermogen van het woord. Het universum dat in *Verdwaalkaart* wordt opgeroepen, is geïmpregneerd met betekenis. De kwestie is het te zien. “je hebt alleen de ogen nodig,” schrijft de dichter (“in het wild”). De ogen en de woorden.

Een typisch gedicht is “Die Weihe des Hauses”, de ‘wijding van het huis’, of vrijer vertaald ‘de instuif’. De tekst begint met een geleerde verwijzing naar het muziekstuk waaraan het gedicht zijn titel ontleent: “bij Beethovens Ouverture”. Daarna volgt, op grappige wijze, een zeer alledaagse dedicatie: “voor de verhuizers.” Onmiddellijk wordt de werkelijkheid geduid als een komische vermenging van hoog culturele invloeden en alledaagse materialistische beslommingen. De geest leeft op vele niveaus en de taal resoneert in vele toonaarden terzelfdertijd. Het gedicht zelf verheft deze kruisbestuivingen. Het bestaat uit een snelle opeenvolging van metaforen en dan, binnen die metaforen, nog meer metaforen om de geborgenheid van het nieuwe huis op te roepen. De weelderige beeldspraak mengt zich met het reële, het zakelijke. Werkelijkheid en woorden doordringen elkaar. De werkelijkheid die wordt opgeroepen is een getransformeerd, gemetamorfoseerd landschap. Men staat als lezer terzelfdertijd in de realiteit en in de taal en de twee zijn niet meer van elkaar te onderscheiden.

De moeilijkheid van deze onderneming is duidelijk. Aangezien een gedicht creatie is en communicatie – persoonlijke reflectie en universele boodschap – moet de metafoor, de gelegde verbinding, het opgemerkte verband, origineel zijn en diepzinnig. De taal waarin het nieuwe inzicht wordt neergelegd moet zich ver houden

van elke gemakkelijksoplossing, van elk cliché, maar mag ook niet te ver afwijken van het normale taalgebruik op straffe van onverstaanbaarheid. De taal lokt met haar gekende contouren en platitudes. Ze lokt evenzeer met de mogelijkheid zich volledig buiten de begrijpbare wereld te plaatsen door het leggen van onpeilbare verbanden.

In “Die Weihe des Hauses” en in vele andere gedichten houdt de taal zeer behendig het precaire midden tussen die twee uitersten. En zo – door suggestie en Baudelaireaanse correspondenties of “signalen” (“boswandeling”) - ontstaat binnen het gedicht een werkelijkheid *sui generis* – op geen enkele manier te omschrijven of tot één betekenis te reduceren. Dit vervlechten van taal en werkelijkheid, het doordesemen van de werkelijkheid door de taal, gaat zo ver dat de dichter de indruk krijgt niet zozeer de taal te hanteren als er door gehanteerd te worden. Het is de taal die de wereld schept. De dichter is enkel haar spreekbuis en dienaar. De kunstenaar (dichter, maar in sommige gedichten ook schilder of beeldhouwer) is niet zozeer een ambachtsman die iets maakt als een ziener die de impliciete harmonie van de dingen blootlegt. In die zin heeft inderdaad in “Die Weihe des Hauses” en doorheen *Verdwaalkaart* een wijding (*Weihe*) plaats, de wijding van het leven. Badend in de taal, krijgt het universum – gesecculariseerd en ontdaan van zijn religieus aura – opnieuw zin en levendigheid. Natuurlijk is het duiden van de dichter als spreekbuis van de taal op zichzelf ook niet meer dan een stijlfiguur, een manier van spreken. De vitalistische, bijna animistische benadering van de taal – alsof de taal over een onafhankelijke wil beschikt - is op zich een fictie. Het is niet duidelijk of de dichter echt gelooft in een soort van vooraf bestaande eenheid der dingen, die hij als louter medium, als nederige dienaar van de taal vorm weet te geven. Duidelijk is wel dat doorheen de bundel een houding van ontvankelijkheid en opmerkzaamheid wordt aangeprezen, die dan metaforisch wordt voorgesteld als een correspondentie tussen het ik, de natuur en de taal. De forse bewering die deze gedichten schraagt is dat het mogelijk is, na een heroïsche worsteling, metafysisch orde op zaken te stellen, zij het enkel kortstondig. De wereld – ogenschijnlijk een chaos – openbaart in geprivilegieerde momenten van helderheid haar essentiële eenheid. En telkens

opnieuw – nu al vijftig jaar lang – is de dichter in de weer om dagelijks door het Woord deze onderliggende orde zichtbaar te maken.

Er schuilt een didactiek in dit gegeven. (Staf is leraar geweest.) De lezer wordt aangemaand en aangesproken om aan dit proces van her-wijding deel te nemen. Dit gebeurt soms expliciet. Maar vooral is het de gebruikte poëtica zelf, die de lezer instrueert en tot een ander (beter), meer opmerkzaam en gevoeliger mens maakt. De bijwijlen verrassend ouderwetse dictie (binnen de context van een voor het overige modernistische schrijftrant), het tentatief rijm dat niet systematisch maar eerder sporadisch en onverwacht opduikt, de grammaticale en syntactische wankelheid, die de lectuur ontwricht, de wirwar van door elkaar behandelde thema's, de verwarrende tussentitels, het enjambement, waar de dichter een grote liefhebber van is, zelfs de obstinate afwezigheid van hoofdletters in de titels en bij het begin van elk vers: het zijn allemaal tekenen van een onzeker speuren, een vluchtig aanvoelen, wars van het zelfverzekerd vastleggen van betekenis. De bezwerende gedichten, met hun rijkheid aan metaforen en hun veelheid aan orde-verbrekende elementen, nopen tot een bepaalde manier van lezen. Op veel van deze gedichten krijgt men rationeel geen greep. En dat is precies het punt dat ze maken. Ze vragen van de lezer een nieuw soort discipline, de discipline van de ontwenning: het opgeven van het zoeken naar eenduidigheid, het inruilen van de rechtstreekse begrijpbaarheid voor een dieper aanvoelen, een geaaid worden door iets vluchtig en nauwelijks benoembaar maar daarom precies onvervangbaar en essentieel.

Bij die gezamenlijke speurtocht naar betekenis worden we soms uitgenodigd tot gniffelen. De metaforische zienswijze heeft ook haar grappige kanten. Een vergelijking kan geestig zijn, de talige verbindingen surrealistisch of absurd. Zo is “trouw” de ironische titel van een gedicht over chronische pijn. En de verbeelding van de lezer wordt op een wonderbaarlijke wijze getriggerd door de versregels ... een roze fanfare die trommelend een open stad in trekt want dit is - mirabile dictu - de beschrijving van een dildo of althans het vermeende effect ervan.